

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำไปใช้บูรณาการในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาอย่างยั่งยืน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดดังนี้

- ตอนที่ 1 หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้
- ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ตอนที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
- ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง
- ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้

ความหมายของแหล่งเรียนรู้

ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ หรือแหล่งการเรียนรู้ไว้ดังนี้

ปริยาภรณ์ ตั้งคุณานันท์ (2557: 171) ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้สรุปว่า แหล่งเรียนรู้คือ สิ่งต่างๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต สถานที่ทั้งที่เป็นไปตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น กิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรม ข้อมูล ข่าวสาร ที่บุคคลสามารถใช้ศึกษา ค้นคว้า หรือฝึกปฏิบัติ ทั้งด้วยตนเอง หรือผ่านการถ่ายทอดจากบุคคลอื่นเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตน

อนงค์ศิริ วิชาลัย (2552: 46-47) ได้ให้ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูล ข่าวสาร ความรู้และประสบการณ์และเป็นสถานที่เพื่อการเรียนรู้ อาจเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น อุทยานป่าไม้ น้ำตก ภูเขา แหล่งน้ำ หิน ดิน ทราย ห้วย หนอง บึง ทะเล หรือแหล่งการเรียนรู้ที่ตั้งใจจัดสร้างขึ้น เช่น โบราณสถาน วัด พิพิธภัณฑ์ หอสมุด สถานประกอบการต่างๆ หรือเกิดความรู้ในแต่ละบุคคลจากการคิดปฏิบัติและสร้างความรู้ด้วยตนเองเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้จึงเป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศและประสบการณ์ที่สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่รู้ใฝ่เรียน แสวงหาความรู้และประสบการณ์ด้วยตนเอง

สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ (2545: 107) ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนว่า หมายถึง

1. สถาบันของชุมชนที่มีอยู่แล้วในวิถีชีวิต และการทำมาหากินในชุมชน เช่นวัด โบสถ์ วิหาร ตลาด ร้านขายของชำ ลาดนวดข้าว ป่า ห้วย หนอง บึง เป็นต้น
2. สถานที่หรือสถาบันที่รัฐและประชาชนจัดตั้งขึ้น เช่น อุทยานการศึกษาในวัดและชุมชน อุทยาประวัติศาสตร์ อุทยานแห่งชาติทางทะเล ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์ศิลปาชีพ ศูนย์เยาวชน ศูนย์

4. สื่อเทคโนโลยีที่อยู่ในโรงเรียนและชุมชน เช่น วิทยุทัศน์ ภาพสไลด์ โปรแกรมสำเร็จรูป ภาพยนตร์ หุ่นหรือโมเดลจำลอง ของจริง เป็นต้น

5. บุคลากรผู้ที่มีความรู้ด้านต่างๆ ในชุมชน เช่น ผู้นำศาสนา เกษตรกร ศิลปิน หมอพื้นบ้าน ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541: 3) ได้กล่าวถึงแหล่งเรียนรู้ว่าเป็น “แหล่ง” หรือ “ที่รวม” อันอาจเป็นสถานที่หรือศูนย์รวมที่ประกอบด้วย ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้และ กิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างจากกระบวนการเรียนการสอนที่มีครูเป็นผู้สอน มีระยะเวลาเรียนยืดหยุ่นสอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียน มีการประเมินและการวัดผลการเรียนที่มีลักษณะเฉพาะสร้างขึ้นให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง ไม่จำเป็นต้องเป็นรูปแบบเดียวกันกับการประเมินผลในชั้นเรียนหรือห้องเรียนนั้น ซึ่งมีการจัดแหล่งเรียนรู้อยู่มากมายทั้งที่เป็นภาครัฐและเอกชน โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเป็นการเฉพาะแตกต่างกันออกไปไม่ว่าจะเป็นพิพิธภัณฑ์ สวนพฤกษศาสตร์หรือแม่แต่หอสมุดแห่งชาติ และ อุทยานประวัติศาสตร์

สรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลสารสนเทศต่างๆ แหล่งวิทยาการ ประสบการณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัตถุสิ่งของที่มีอยู่ในท้องถิ่น บุคคล สถานที่ หน่วยงาน ทั้งที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น หรือเป็นสิ่งที่อยู่เองตามธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ วิธีการดำรงชีวิตของคน ในชุมชนท้องถิ่นซึ่งสิ่งทั้งหลายเหล่านี้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ สำหรับงานวิจัยนี้จะศึกษาเฉพาะแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ สาขา ศิลปกรรม งานประดิษฐ์ คหกรรม เป็นต้น

ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ สรุปได้ดังนี้ (อนงค์ศิริ วิชาลัย, 2552: 49-50)

1. เป็นแหล่งรวมขององค์ความรู้และประสบการณ์การเรียนรู้ในด้านต่างๆ พร้อมทั้งจะทำให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า เรียนรู้ตามความต้องการและความสนใจของแต่ละบุคคล

2. เป็นแหล่งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ให้โอกาสแก่ทุกๆ คนทั่วถึงกัน

3. เป็นแหล่งที่ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้จากสภาพจริง เช่น แหล่งการเรียนรู้ตามธรรมชาติ พิพิธภัณฑ์ โบราณสถานหรือสถานประกอบการ

4. เป็นแหล่งที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงได้ศึกษาปฏิบัติเองและสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

5. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย เกิดความสนุกสนานและสนองตอบความสนใจและความต้องการที่จะเรียนรู้

6. เป็นแหล่งเชื่อมโยงให้สถานศึกษาและชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

7. ช่วยให้ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังให้มีความรู้ รักและภูมิใจในท้องถิ่นและประเทศชาติ

ประเภทของแหล่งการเรียนรู้

แหล่งการเรียนรู้แบ่งออกได้เป็นหลายลักษณะ มีรายละเอียดดังนี้

อนงค์ศิริ วิชาลัย (2552: 52-53) ได้แบ่งประเภทของแหล่งการเรียนรู้ตามเกณฑ์ลักษณะของแหล่งการเรียนรู้และแหล่งที่ตั้งของแหล่งการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แบ่งประเภทตามลักษณะของแหล่งการเรียนรู้ แบ่งออกได้ 3 ประเภท ได้แก่

1.1 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่จะถ่ายทอดความรู้ความสามารถในด้านการประกอบอาชีพ ได้แก่ ชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ ชาวประมง การสืบสานวัฒนธรรมตลอดจนนักคิด นักประดิษฐ์ ศิลปิน กวี และผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในด้านต่างๆ

1.2 แหล่งการเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเองหรือมีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ทะเล ภูเขา ป่าไม้ ลำธาร กรวด หิน ดิน ทราย แร่ น้ำตก พืชชนิดต่างๆ

1.3 แหล่งการเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มนุษย์ตั้งใจสร้างขึ้นมาเพื่อสืบทอดศิลปวัฒนธรรมและสิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดจนรวบรวมสิ่งต่างๆ ที่อยู่กระจัดกระจาย นำมาไว้เพื่อการศึกษาเรียนรู้ต่อกัน ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาบันทางการศึกษา สวนสาธารณะ ตลาด บ้านเรือนที่อยู่อาศัย สถานประกอบการ หอศิลป์ สวนพฤกษศาสตร์ สวนสัตว์ วัด มัสยิด สวนสาธารณะ เป็นต้น

2. แบ่งประเภทตามแหล่งที่ตั้งของแหล่งการเรียนรู้ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

2.1 แหล่งการเรียนรู้ในสถานศึกษาหรือสถาบันการศึกษา การจัดการเรียนการสอนในอดีต เป็นบทบาทการถ่ายทอดความรู้หรือเรียกว่า สอนหนังสือนั่นเองประกอบ ได้แก่ ครู อาจารย์ ห้องเรียน ห้องสมุดเป็นส่วนใหญ่ แต่ต่อมาปรัชญาการจัดการศึกษาเปลี่ยนไป สถานศึกษาไม่ได้ทำหน้าที่เพียงการถ่ายทอดความรู้จากตำราหรือสอนหนังสือเท่านั้น แต่เป็นการพัฒนาผู้เรียนทุกด้าน ทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคมและร่างกาย จึงมีคำกล่าวว่า “การสอนคนมิใช่สอนหนังสือ” ดังนั้นสถานศึกษาจึงต้องส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ ของผู้เรียนให้ครบถ้วน และจัดห้องเรียน ห้องปฏิบัติการต่างๆ เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ให้กับผู้เรียน ได้แก่ ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องสมุด ห้องโสตศึกษา ห้องจริยธรรม เป็นต้น นอกจากนี้ อาคารสถานที่ บริเวณและสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา ได้จัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ เช่น มุมหนังสือ มุมคณิตศาสตร์ มุมของเล่น สวนพฤกษศาสตร์ สวนสมุนไพร สวนดอกไม้ ต้นไม้พุดได้สวนหย่อม น้ำตกจำลอง สวนสัตว์ในโรงเรียน บ่อเลี้ยงปลาหรือแหล่งน้ำในสถานศึกษา เป็นต้น

2.2 แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนค่อนข้างจะกว้างและครอบคลุมทั้งแหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ แหล่งการเรียนรู้ที่มนุษย์จัดสร้างขึ้นและแหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล ซึ่งถือว่าอยู่นอกสถานศึกษาหรืออยู่ในชุมชนท้องถิ่น จัดเป็นประเภทแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ ตลาด โบราณสถาน โบราณวัตถุ สวนสัตว์ สวนพฤกษศาสตร์ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สถานที่ราชการ สถานที่ประกอบการ สวนสาธารณะ ฟุ้งนา สวนผัก สวนผลไม้ ร้านค้า แหล่งทอผ้า แหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน ดนตรีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่างๆ เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2549 อ้างถึงใน อนงค์ศิริ วิชาลัย (2552: 53 – 54) ได้แบ่งประเภทของแหล่งการเรียนรู้ออกเป็น 6 ประเภทคือ

1. แหล่งการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน และโบราณสถาน เช่น พระราชวัง วัด โบราณสถาน อนุสาวรีย์ พระธาตุ เจดีย์ พระปรางค์ บ่อมคาย ประตุมืองต่างๆ เป็นต้น
2. แหล่งการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ โรงละคร แห่งชาติหอศิลป์ เมืองโบราณ ตลาดน้ำ สวนสยาม บ้านจิมทอมป์สัน บ้านถวาย บ้านร้อยอันพันอย่าง บ้านควายไทย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น
3. แหล่งการเรียนรู้พิพิธภัณฑ์สถาน เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์สถานพระ นครเรือนพระราชพิธี เป็นต้น
4. แหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น สวนสัตว์ สวนพฤกษศาสตร์ สวนหิน สวนป่า หรืออุทยานแห่งชาติ เป็นต้น
5. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ราชการ เช่น พระที่นั่งอนันตสมาคม รัฐสภา มหาวิทยาลัยวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษา หน่วยงานต่างๆ ของรัฐ เขื่อนผลิตพลังไฟฟ้า
6. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสถานประกอบการ เช่น สำนักพิมพ์ ศูนย์จำหน่ายสินค้าหนึ่ง ตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โรงงานต่างๆ บริษัท ร้านค้า ศูนย์ธุรกิจต่างๆ เป็นต้น

กระทรวงศึกษาธิการ (2544: 229) ได้กล่าวไว้ว่า แหล่งเรียนรู้มีอยู่ 2 ประเภท คือ

1. แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ได้แก่ ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดหมวดวิชา ห้องสมุดเคลื่อนที่ มุมหนังสือในห้องเรียน ห้องพิพิธภัณฑ์ ห้องมัลติมีเดีย ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องอินเทอร์เน็ต ศูนย์ วิชาการ ศูนย์วิทยบริการ ศูนย์โสตทัศนูปกรณ์ ศูนย์สื่อการเรียนการสอน ศูนย์พัฒนากิจกรรมการ เรียนการสอน (วิชา) Resource Center สวนพฤกษศาสตร์ สวนวรรณคดี สวนสมุนไพร สวนสุขภาพ สวนหนังสือ สวนธรรมะ เป็นต้น
2. แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์ ศูนย์กีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัด ครอบครัว ชุมชน สถานประกอบการ องค์กรภาครัฐและเอกชน เป็นต้น

รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน

การใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนในการจัดการเรียนการสอนนั้น ทำได้หลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าจะเลือกรูปแบบอย่างไรให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละกลุ่มสาระวิชาขึ้นอยู่กับผู้สอน สำหรับรูปแบบในการนำไปใช้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวทางไว้ดังนี้

Michaelis (1992 อ้างถึงใน ศิริลักษณ์ ศรีสมบูรณ์, 2553: 26 - 27) ได้เสนอแนะการใช้ แหล่งเรียนรู้ในชุมชนในการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. การนำประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของนักเรียนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ประสบการณ์ต่างๆ ที่นักเรียนได้พบเห็น ได้ยิน ได้ฟังในชีวิตประจำวันมีมากมาย เช่น ข่าว เหตุการณ์ การประกอบอาชีพในชุมชน กิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สามารถนำมาประกอบ บทเรียนได้โดยการอภิปราย ซักถามกันระหว่างครูกับนักเรียนหรือนักเรียนกับนักเรียน
2. การทัศนศึกษา ในชุมชนมีสถานที่มากมายที่ครูสามารถนำนักเรียนไปทัศนศึกษา เช่น โรงงาน ฟาร์มโคนม โรงสี สถานที่เพาะพันธุ์พืช ห้องสมุด เป็นต้น ซึ่งอาจจะใช้เวลาในการเดินทางมาก น้อยขึ้นอยู่กับระยะทางของสถานที่ที่จะไป อาจจะไปในชั่วโมงเรียน ไปเต็มวัน เต็มสัปดาห์ หรือไปใน วันหยุดราชการ

3. เชิญผู้มีความรู้ ความชำนาญมาบรรยายให้นักเรียนฟัง หรือสาธิตให้นักเรียนดูในโรงเรียน

4. ให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้รู้ ชำนาญเฉพาะด้านในห้องถื่น

Olsen (1992 อ้างถึงใน ศิริลักษณ์ ศรีสมบุรณ์, 2553: 27) เห็นว่าโรงเรียนควรจะใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อให้หลักสูตรและวิธีสอนสอดคล้องกับชีวิตจริงของสังคม ช่วยให้การสอนมีความหมายลึกซึ้งและช่วยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอาศัยสะพานเชื่อมโยงดังนี้

1. นำเอกสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ จากภายนอกโรงเรียนมาให้ให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้า

2. ใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมาประกอบการเรียนการสอน

3. เชิญวิทยากรมาบรรยายหรือสาธิตในโรงเรียน

4. ให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้มีความรู้ในชุมชน

5. พานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่

6. การสำรวจแหล่งความรู้ต่างๆ ในชุมชน

7. การศึกษานอกสถานที่ไกลออกไป

8. การตั้งค่ายพักแรม

9. โครงการบริการชุมชน

10. การจัดให้นักเรียนมีประสบการณ์จากการฝึกงาน เช่น ฝึกงานบางอย่างที่บ้าน หรือฝึกงานในสถานประกอบการ สถานประกอบการอาชีพในห้องถื่น เป็นต้น ซึ่งอาจจะฝึกเป็นกลุ่มหรือรายบุคคลก็ได้

ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2535 อ้างถึงใน ศิริลักษณ์ ศรีสมบุรณ์, 2553: 28) ได้กล่าวถึงการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนไว้มี 2 วิธี คือ

1. การนำชุมชนสู่โรงเรียน

1.1 เชิญบุคคล ผู้ปกครองมาเป็นวิทยากรบรรยายในโรงเรียน ตามความสามารถพิเศษ เช่น แพทย์ หนายความ นักเกษตร

1.2 นำเอกสารและสิ่งตีพิมพ์ของชุมชน เช่น ประกาศ หนังสือพิมพ์ โฆษณางานต่างๆ มาเผยแพร่ในโรงเรียน

1.3 การร่วมกิจกรรมพิเศษของโรงเรียน เช่น เชิญผู้ปกครองมาร่วมงานจัดนิทรรศการ แจกประกาศนียบัตร ดนตรี สังสรรค์

1.4 จัดตั้งสมาคมครู ผู้ปกครอง

2. การนำโรงเรียนสู่ชุมชน

2.1 จัดศูนย์สนใจอาชีพขึ้นในโรงเรียนเพื่อบริการแก่ชุมชน

2.2 ครูออกไปเยี่ยมชุมชน ศึกษาสำรวจชุมชน แล้วหาแนวทางนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงการเรียนการสอน

2.3 ให้ความร่วมมือช่วยเหลือชุมชนทุกวิถีทางตามความสามารถ เข้าร่วมกิจกรรมและประเพณีของท้องถิ่น

2.4 จัดทัศนศึกษา เยี่ยมชมโรงงานอุตสาหกรรม การทำไร ทำนา ทำสวน การประกอบอาชีพอื่นๆ ในท้องถิ่น เป็นต้น

ชนิดา วิสะมิตนันท์ (2541 อ้างถึงใน ศิริลักษณ์ ศรีสมบุรณ์, 2553: 30) ได้กล่าวว่า การใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการศึกษา มีขั้นตอนคือ 1) การวางแผน การใช้แหล่งเรียนรู้โดยคณะกรรมการบริหารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนหรือมอบหมายให้คณะกรรมการสำรวจแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นและจัดทำสารสนเทศแหล่งเรียนรู้ในชุมชน/ท้องถิ่น การจัดทำสารสนเทศแหล่งเรียนรู้ การรวบรวมข้อมูลสารสนเทศในท้องถิ่น สามารถทำได้หลายรูปแบบตามความต้องการของผู้ใช้ และประเภทแหล่งเรียนรู้ 2) ปฏิบัติการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อประโยชน์ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่าต่อผู้เรียนมากที่สุด 3) ประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้เพื่อทราบความสำเร็จของการดำเนินงานในรอบปี หรือประเมินเป็นระยะตลอดปีการศึกษาโดยทำใน 3 ลักษณะคือ การประเมินก่อนการใช้แหล่งเรียนรู้ การประเมินระหว่างการใช้แหล่งเรียนรู้และการประเมินหลังการใช้แหล่งการเรียนรู้ และ 4) การปฏิบัติเป็นมาตรฐานในการเรียนรู้ของผู้เรียน เมื่อผู้เรียนได้ใช้แหล่งเรียนรู้ในการศึกษาค้นคว้าแล้ว จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร

หลักในการจัดแหล่งเรียนรู้

ชัยวัฒน์ วรรณพงษ์ (2541: 18) ได้กล่าวว่า หลักการจัดแหล่งเรียนรู้เพื่อให้การเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนมีความเข้มข้นคงทน ประการที่สำคัญคือต้องจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและมีความหลากหลาย โดยคำนึงถึงความสำเร็จของผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า ผู้เรียนจะบรรลุเป้าหมายได้ดีถ้าได้ลงมือปฏิบัติจริง และมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้และวิธีการที่หลากหลาย จำเป็นต้องอาศัยแหล่งเรียนรู้ ประกอบกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสาระที่ต้องการและได้เรียนรู้ตามสภาพจริงเป็นสำคัญ ข้อควรคำนึงในการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนมีดังนี้

1. บรรยากาศในแหล่งเรียนรู้ให้เป็นสภาพจริง หรือเสมือนภาพจริง
2. จัดทรัพยากรในแหล่งเรียนรู้ให้เพียงพอ
3. ปรับสภาพของสถานที่เรียนให้ผู้เรียนได้เรียนด้วยตนเองให้มากที่สุด
4. จัดบริเวณโรงเรียนให้เกิดแหล่งเรียนรู้และแหล่งสนับสนุนการเรียนรู้
5. จัดศูนย์วิทยากรให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
6. จัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
7. มีความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการดูแลสภาพแวดล้อมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและนอกโรงเรียน

แหล่งเรียนรู้มีได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับความพร้อมของประชาชนและชุมชนนั้นๆ โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหลักในการจัดตั้ง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544: 55-59) ได้กล่าว่วิธีการจัดการเรียนรู้ในแต่ละแหล่งเรียนรู้มีจัดได้หลายลักษณะคือ

1. จัดตามความพร้อมและศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ เพื่อการนำเสนอข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

2. จัดตามสาระความรู้สอดคล้องกับหลักสูตรชาติ เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสได้พบและมี

ส่วนร่วมในประสบการณ์ ได้ใช้ทรัพยากรต่างๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน ได้สัมผัสกับความเป็นจริง สร้างองค์ความรู้เองจากประสบการณ์ของตนเองทั้งจากการสำรวจ ตรวจสอบ ทดสอบความรู้ที่ได้รับ และหาข้อสรุป

3. จัดตามความต้องการของผู้เรียน เพื่อสร้างสรรค์การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ตลอดจน พัฒนาชีวิตให้ดีขึ้น

4. จัดโครงการหรือกิจกรรมที่รัฐบาลเห็นความสำคัญและให้การสนับสนุน

ในการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนนั้น ครูผู้สอนหรือโรงเรียนจะต้องศึกษาชุมชนก่อนว่าใน ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้อะไรบ้างที่สามารถนำมาใช้บูรณาการในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับ แต่ละกลุ่มสาระและเนื้อหาวิชา ส่วนวิธีการที่จะใช้แหล่งเรียนรู้ประเภทต่างๆ ครูผู้สอนหรือโรงเรียนก็ ต้องปรับให้เหมาะสมกับประเภทของแหล่งเรียนรู้

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาเป็นวัฒนธรรม ที่สะสมจากการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันของคน จนเป็น องค์ความรู้ที่สามารถแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต คนไทยทุกคนควรรู้ควรศึกษา ปรับปรุงพัฒนา และนำไปใช้ เพื่ออนาคต เพื่อการดำรงอยู่ ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างสันติ ดังนั้นภูมิปัญญาไทย จึงเป็นองค์ ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของการดำรงชีวิตของคนไทยที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ทั้งทางตรง และ ทางอ้อม ที่ประกอบด้วยแนวคิดในการแก้ปัญหาของตนเองจนเกิดการหลอมรวมเป็นแนวความคิด แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมตามกาลเวลา ผู้เชี่ยวชาญ และวิชาการได้ให้ความหมาย สามารถสรุปได้ดังนี้

นุชลี คล้ายวันเพ็ญ (2553: 27) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง มวล ความรู้และประสบการณ์ที่เกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการสั่งสมจากประสบการณ์ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ชาวบ้านหรือชุมชนคิดค้นเองและมีกระบวนการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพ บุรุษ หรือได้รับการศึกษาและอบรมในสถาบันทุกสถาบันภายในท้องถิ่น อันได้แก่ วัด ครอบครัว สถานประกอบการและองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นมรดกทางสังคมและเป็นวัฒนธรรมที่ สืบต่อกันมาและนำองค์ความรู้นั้นมาแก้ปัญหาหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัย เพื่อให้ สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข

ศศิธร ธรรมโสภิต (2553: 36) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าหมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์และ ความเฉลียวฉลาดของคนแต่ละคน ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับแต่ง พัฒนา และมีการ ถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ให้สมดุลกับ สภาพแวดล้อมและสภาพธรรมชาติรวมทั้งเหมาะสมกับยุคสมัย

พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545: 826) อธิบาย ความหมายของภูมิปัญญาไว้ว่า “ภูมิ หมายถึง พื้น ชั้น พื้นเพ ความรู้ภูมิปัญญา หมายถึง พื้นความรู้

สุฉวิงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2541: 55 - 56) ให้ความหมายไว้ว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง วิธีการจัดการ วิธีการชี้แนะ และการริเริ่มเสริมต่อของนักปราชญ์ในท้องถิ่นหรือในกลุ่มชน ภูมิปัญญาชาวบ้าน ล้วนสั่งสมงอกงามขึ้นจากความรอบรู้ ประสบการณ์ ผนวกด้วยญาณทัศนะ (ความเฉียบคมในการหยั่งเห็น หยั่งรู้ ที่ลุ่มลึกกว่าวิสัยทัศน์) เป็นรากฐาน รากเหง้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน จึงมักเกี่ยวเนื่องกับการนำสภาวะ ตามธรรมชาติที่อยู่ในวิสัยที่จะจัดการได้ หรือภาวะที่เกิดจากการกระทำ การเสาะสร้างของคนรุ่นก่อนๆ มาปรับให้เกื้อกูลแก่การดำรงชีพขั้นพื้นฐาน หรือปัจจัย 4 อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยาบำบัดโรคภัยไข้เจ็บ แล้วภูมิปัญญาเหล่านั้นค่อยๆ แยกหน่อต่อยอดเป็นภูมิปัญญาเพื่อจรรโลงจิตใจ เป็นเครื่องประเทืองอารมณ์ อันได้แก่ ภูมิปัญญาประเภทงานช่างฝีมือและศิลปกรรมพื้นบ้าน ตลอดจนภูมิปัญญาอันเป็นปทัสถานที่ยึดถือว่าเป็นความดี ความงาม ตามคติชนหรือคติชาวบ้าน”

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540: 11-12) ให้ความหมายไว้ว่า “ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัว และดำรงชีพ ในระบบนิเวศ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม ที่ได้พัฒนาการสืบสานกันมาภูมิปัญญาเป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่เป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่างๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่ และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่น จากพื้นที่สิ่งแวดล้อมอื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กัน แล้วรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาได้ในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคม วัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ภูมิปัญญาจึงมีทั้งภูมิปัญญาอันเกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก และภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่หรือผลิตซ้ำเพื่อมาแก้ปัญหา และการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจะเป็นและความเปลี่ยนแปลง”

จากวิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี (2553:36) กล่าวไว้ว่าภูมิปัญญา หมายถึง พื้นฐานความรู้ ความสามารถ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม ความสามารถในการแก้ไขปัญหา โดยใช้ประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัว และดำรงชีพในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยใช้ประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัว และดำรงชีพในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมา อันเป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวให้เข้ากับสภาพต่าง ๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนเหล่านั้นตั้งถิ่นฐานอยู่ รวมทั้งได้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับกลุ่มอื่น

พระศักดิ์ ศรีศักดิ์วิชัย (อ้างถึงใน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 : 31) กล่าวว่าภูมิปัญญาไทยมีกระบวนการเกิดที่เกิดจากการสืบทอด ถ่ายทอด องค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ แล้วพัฒนา เลือกรสรและปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะและความชำนาญ ที่สามารถแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย แล้วเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่เหมาะสมและสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด

นันทสาร สีสลับ (อ้างถึงใน สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ, 2547 เล่มที่ 23) กล่าวว่า ภูมิปัญญาตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Wisdom หมายถึง ความรู้ความสามารถ ทักษะความเชื่อ

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาวัฒนธรรม คือ ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความรู้ความเข้าใจ ซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของคนแต่ละคน ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับปรุง แต่ง พัฒนา และมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง อาจจะมีการประยุกต์ และเปลี่ยนแปลงไปบ้างจนอาจเกิดความรู้ใหม่ขึ้นมาอีกตามสภาพสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมต่างๆ เพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัย

2.2 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นมีนักวิชาการ นักวิจัย และผู้สนใจ และการแบ่งแยกประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความแตกต่างกันออกไป ดังต่อไปนี้

วิจิต นันทสุวรรณ (อ้างถึงใน ถวัลย์ มาศจรัส 2546: 4) ได้จำแนกภูมิปัญญาชาวบ้านออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1. ภูมิปัญญาจากการใช้ชีวิตในธรรมชาติ
2. ภูมิปัญญาจากประสบการณ์การอยู่ร่วมกัน
3. ภูมิปัญญาเฉพาะด้าน

พัทธา สายหู (อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 2534: 110) ได้ อธิบายว่า ภูมิปัญญาของมนุษย์ ในระดับบุคคลหรือกลุ่มประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

1. ส่วนที่เป็นประสบการณ์โดยตรงของชีวิตผู้นั้นหรือกลุ่มนั้นเอง
2. ส่วนที่ได้รับมาจากความรู้ความคิดของผู้อื่น จากประสบการณ์ของบุคคลหรือกลุ่ม

อื่น

3. ส่วนที่ตนสังเคราะห์ขึ้นใหม่ จากประสบการณ์ของตนเอง และจากคำบอกเล่าสั่ง สอนของผู้อื่น

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540: 13) ได้กำหนดขอบข่ายภูมิปัญญาไว้ 4 ลักษณะเพื่อใช้เป็น หัวข้อในการศึกษาวิจัย เรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของ ชาวบ้านไทย โดยชี้แจงประกอบว่า เป็นการประมวลภูมิปัญญาชาวบ้านไทยบางส่วนของ ระดับพื้นฐานให้คุณค่า และใช้ดำรงชีวิต เนื่องด้วยเวลาที่จำกัดในการค้นหาข้อมูลซึ่งได้แก่

1. ความเชื่อโลกทัศน์ ที่บ่งบอกลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมใน ธรรมชาติ เหนือธรรมชาติ และระหว่างมนุษย์ด้วยกัน

2. วิธีการดำรงชีวิต การแก้ปัญหา การปรับตัวกับสิ่งแวดล้อม และกระแสความ เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

3. ศิลปหัตถกรรม ประดิษฐ์กรรม ในรูปเครื่องมือ ของใช้ ศิลปวัตถุ ที่มีแรงบันดาลใจ จากสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ตามพื้นภูมิความรู้หลากหลายระหว่งภูมิภาค

4. กระบวนการและพฤติกรรมการเรียนรู้ การถ่ายทอดภูมิปัญญา ประสบการณ์ การ ให้การศึกษาอบรมและการแก้ปัญหาตามพื้นฐานวัฒนธรรมปรัชญาของชาวบ้าน

สริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2541: 61 - 68) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับภูมิปัญญา ชาวบ้าน โดยเฉพาะภูมิปัญญาชาวใต้ และได้ให้แนวคิดว่ ภูมิปัญญาชาวบ้านหากจำแนกออกตาม อรรถประโยชน์จะได้ออย่างน้อย 5 ประเภทใหญ่ๆ โดยแต่ละประเภทยังแยกย่อยออกไปอีกตามกลุ่มชน ตามกาลและสถานที่ ดังนี้

1. ภูมิปัญญาเพื่อการยังชีพเป็นภูมิปัญญาเพื่อการอยู่รอดของชีวิต ซึ่งเป็นการเสาะหา ปัจจัยพื้นฐานในการยังชีพเกี่ยวกับปัจจัย 4 คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค

2. ภูมิปัญญาเพื่อการพิทักษ์ชีวิตและทรัพย์สินเป็นภูมิปัญญาที่พยายามให้มีชีวิตยั่งยืน มั่นคงได้แก่ ภูมิปัญญาการพึ่งตนเอง การหลีกเลี่ยงอันตราย การรวมพลังและการพึ่งพิง การทำและใช้ ศาสตร์อาวุธ รวมทั้งการดูแลบำรุงรักษาชีวิตและทรัพย์สิน

3. ภูมิปัญญาเพื่อการพิทักษ์ฐานและอำนาจเป็นภูมิปัญญาที่อาศัยฐานะ และอำนาจ เพื่อช่วยในการดำรงชีวิต ได้แก่ ภูมิปัญญาสร้างและขยายฐานอำนาจ เช่นการขยายจำนวนวงศ์ญาติ ญาติให้ได้มากๆ ที่เด่นชัดคือ ธรรมเนียมการผูกตอง และผูกเกลอ ของชาวใต้ ซึ่งเป็นเครื่องมือในการ ผูกมิตร และเป็นภูมิปัญญาในการบ่มเพาะให้กุลบุตรกุลธิดาเป็นคนดีมีคุณธรรม

4. ภูมิปัญญาจัดการเพื่อสาธารณะประโยชน์

5. ภูมิปัญญาที่เป็นการสร้างสรรคพิเศษ

ทรงจิต พูลลาภ และคนอื่นๆ (2546 : 1-8) ได้ทำการศึกษาวิจัยภูมิปัญญาไทยทั่วทั้งประเทศจาก 4 ภาค คือ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ในหัวข้อเรื่อง การศึกษาวิจัยศักยภาพ และสถานภาพของภูมิปัญญาไทย เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน ในปี 2544 - 2546 โดยได้จัดแบ่งสาขาภูมิปัญญาไทยออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่

1. ด้านเกษตรกรรม โภชนาการ อาหารแปรรูป
2. ด้านหัตถกรรม (ผ้า ผ้าไหม เครื่องใช้ จักสาน ฯลฯ)
3. ด้านแพทย์แผนไทย ด้านสมุนไพร
4. ด้านการบริหารจัดการองค์การชุมชน สวัสดิการชุมชน
5. ด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วรรณกรรม
6. ด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม

ประเวศ วะสี (2547: 191) ประเทศไทยมีทรัพยากรชีวภาพที่อุดมสมบูรณ์ สมดังคำพูด “ทรัพย์ในดิน สินในน้ำ” ซึ่งเป็นฐานทรัพยากรที่สำคัญของบรรพชนไทย ทั้งในด้านฐานของการเรียนรู้ที่ไปสู่ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย หรือเทคโนโลยี ตลอดจนเป็นฐานของปัจจัยสี่เพื่อการดำรงชีวิตที่สอดคล้อง

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พ.ศ. 2542 : 31) ระบุไว้ว่าประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิปัญญาท้องถิ่นมีมากมายหลายแขนง แต่มักจะถูกมองว่าล้าหลัง คนบางกลุ่มจึงไม่ค่อยให้ความนิยมและสืบสานกันมากนัก ส่วนใหญ่แล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นมักสืบทอดบอกกล่าวกันเป็นการภายใน เช่น สูตรทำอาหาร หรือตำรับตำราต่าง ๆ ทำให้ไม่เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไป อาจจำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 10 ลักษณะได้ดังนี้(1) ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อและศาสนา ภูมิปัญญาประเภทนี้จะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น(2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม เนื่องจากประเพณีและพิธีกรรมเป็นสิ่งที่ตั้งงามที่คนในท้องถิ่นสร้างขึ้น(3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน เป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะต่างๆโดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหลังจากนั้นได้สืบทอดโดยการพัฒนาอย่างไม่ขาดสายกลายเป็นศิลปะที่มีคุณค่าเฉพาะถิ่น(4) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับอาหารและผักพื้นบ้าน นอกจากมนุษย์จะนำอาหารมาบริโภคเพื่อการอยู่รอดแล้ว มนุษย์ยังได้นำเทคนิคการถนอมอาหารและการปรุงอาหารมาใช้ (5) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน (6) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม(7) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน (8) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับสมุนไพรและตำรายาพื้นบ้าน (9) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการประดิษฐ์กรรม (10) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

กรมส่งเสริมการเกษตร(อ้างถึง <http://tkagri.doae.go.th/temp.php?gpg = title 02 2553>) กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นพอสรุปได้ดังนี้ (1) เป็นเรื่องของการใช้ความรู้ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรม(2) แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับคนคนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ (3) เป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในชีวิต(4) เป็นเรื่องของการแก้ไขปัญหาการจัดการการปรับตัวการเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชนและสังคม(5) เป็นแกนหลักหรือกระบวนทัศน์ในการมองชีวิตเป็นพื้นความรู้ในเรื่องต่าง ๆ(6) มีลักษณะเฉพาะหรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง(7) มีการ

นาลยา คงยิ้ม (2549: 23-24) กล่าวว่าไว้ว่าประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านบรรดาภูมิปัญญาชาวบ้านทั้งปวง ถ้าจำแนกเป็นประเภทใหญ่ๆ ตามอัตถประโยชน์ได้อย่างน้อย 5 ประเภท คือ เพื่อการยังชีพเพื่อการพิทักษ์ชีวิตและทรัพย์สิน การพิทักษ์ฐานะและอำนาจ การจัดการเพื่อสาธารณประโยชน์ และภูมิปัญญาที่เป็นการสร้างสรรค์พิเศษแต่ละประเภทอาจจำแนกแยกย่อยได้นานาประการ แตกต่างกันไปตามกลุ่มชน ตามกาลและสถานที่ ในที่นี้จะกล่าวถึงภูมิปัญญาชาวบ้านพอสังเขปเป็นแนวดังนี้ (1) ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการยังชีพ (2) ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย (3) ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมโภชนาการ(4) ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม (5) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับยารักษาโรค

นันทสาร สีสลับ (อ้างถึงใน สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่มที่ 23) กล่าวว่าภูมิปัญญาไทยสามารถสะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกันคือ (1) ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อมสัตว์ พืช แลธรรมชาติ (2) ความสัมพันธ์ของคนกับคนอื่นที่อยู่ร่วมกันในสังคม หรือในชุมชน (3) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิ่งเหนือธรรมชาติ ตลอดทั้งสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลายทั้ง 3 ลักษณะนี้ คือสามมิติของเรื่องเดียวกัน หมายถึงชีวิตชุมชนสะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพเหมือนสามมุมของรูปสามเหลี่ยม ภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของคนไทยซึ่งสามารถแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนโดยแผนภาพดังนี้จากแผนภาพข้างต้นจะเห็นว่าลักษณะภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมจะแสดงออกมาในลักษณะภูมิปัญญาในการดำเนินวิถีชีวิตขั้นพื้นฐานด้านปัจจัยสี่ซึ่งประกอบด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคตลอดทั้งการประกอบอาชีพต่างๆ เป็นต้นภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนอื่นในสังคมจะแสดงออกมาในลักษณะจารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและนันทนาการ ภาษาและวรรณกรรมตลอดทั้งการสื่อสารต่างๆ เป็นต้นภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิ่งเหนือธรรมชาติจะแสดงออกมาในลักษณะของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาสนา ความเชื่อต่างๆ

ธนาคารคลังสมองกรุงเทพมหานคร (2557: 2 -3) ได้แบ่งภูมิปัญญาผู้สูงอายุที่ควรอนุรักษ์และสืบทอด แบ่งออกเป็นสาขาต่างๆ 6 สาขา ดังนี้

1. สาขาเกษตรกรรม เป็นผู้ที่น่าแนวคิด ความรู้และประสบการณ์ มีผลงานด้านการทำไร่ทำนา เลี้ยงสัตว์ ประมง ทำไร่นาสวนผสม ฯลฯ โดดเด่น เลี้ยงตัวเองและครอบครัวและตัวเองได้อย่างเพียงพอ มีแนวคิดที่ดีแปลกใหม่ที่เป็นประโยชน์และช่วยพัฒนา เช่น ผู้คิดริเริ่มการทำเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรแบบพอเพียง เกษตรที่เอื้อประโยชน์ต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

2. สาขาคหกรรม คือ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และมีผลงานโดดเด่นในด้านต่างๆ เช่น

- 2.1 ด้านอาหาร เป็นต้นตำรับการปรุง มีคุณค่าทางโภชนาการ ใช้วัสดุในท้องถิ่น รู้จักคิดดัดแปลงสูตรอาหาร หรือเป็นผู้ที่สืบสานตำราอาหารที่มีรสเลิศ

2.2 ด้านงานประดิษฐ์เครื่องนุ่งห่ม สามารถทำเป็นอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้เช่น ทำผ่านวม ตัดเย็บเสื้อผ้า

2.3 ด้านที่อยู่อาศัย สามารถจัดบ้านเรือนได้น่าอยู่ ตามอัตภาพทำให้มีสุขภาพอนามัยในการอยู่อาศัย

3. สาขาศิลปกรรม

3.1 ด้านจิตรกรรม คือ ความสามารถในการวาดภาพฝาผนัง เขียนภาพลงบนผนัง หน้าผา การสักลาย ฯลฯ

3.2 ด้านประติมากรรม คือ ผู้มีความรู้ความสามารถ มีฝีมือในการปั้น แกะสลัก การหล่อ เช่น หล่อพระพุทธรูป ปั้น โอ่ง สลักลวดลาย ฯลฯ

3.3 ด้านสถาปัตยกรรม คือ ผู้มีความรู้ความสามารถ ประสพการณ์เรื่องการก่อสร้างอาคาร บ้านเรือน โบสถ์ ศาลา ศาลพระภูมิ ฯลฯ

3.4 ด้านหัตถกรรม (งานช่างฝีมือ) คือ ผู้มีความรู้ความสามารถในสิ่งที่ทำด้วยมือ เช่นเครื่องจักสานต่างๆ

3.5 ด้านงานประดิษฐ์ คือ ผู้มีความรู้ความสามารถด้านการจัดทำผลงานเลียนแบบธรรมชาติ เช่น การประดิษฐ์ดอกไม้ บายศรี การแต่งลวดลายบนผ้า ฯลฯ

3.6 ด้านดนตรี (นาฏศิลป์ และการละเล่นพื้นบ้าน) คือ ผู้มีความรู้ความสามารถ และประสพการณ์ด้านการเล่นดนตรี การขับร้อง การฟ้อนรำ การละเล่นพื้นบ้าน ฯลฯ

4. สาขาสาธารณสุข คือ ผู้มีความรู้ความสามารถและประสพการณ์ด้านการใช้ยาสมุนไพร การรักษาโรคแผนโบราณ การรักษาสุขภาพอนามัย การสืบสานตำราสมุนไพร นวดแผนโบราณ ฯลฯ

5. สาขาภาษาและวรรณกรรม คือ ผู้มีความรู้ความสามารถในการแต่งวรรณกรรมพื้นบ้าน การคิดประดิษฐ์อักษรภาษาถิ่น การสืบสานอักษรโบราณ ฯลฯ

6. สาขาอื่นๆ เช่น ด้านพิธีกรรม ด้านโหราศาสตร์ ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี

สรุปได้ว่าประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบไปด้วย ความรู้ ทักษะ และความเชื่อทางพฤติกรรมของบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นสาเหตุของการเกิดภูมิปัญญา ภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ในการดำรงชีวิตที่เกิดจากการสะสมประสพการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม และจะดำรงอยู่ได้ก็ขึ้นอยู่กับความรู้ ทักษะ และความเชื่อทางพฤติกรรมของบรรพบุรุษและขึ้นอยู่กับบุคคลหรือแต่ละชุมชนนั้นๆ สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทำการศึกษารวบรวมได้แก่ ภูมิปัญญา สาขาหัตถกรรม ได้แก่ ด้านอาหารและด้านงานประดิษฐ์เครื่องนุ่งห่ม สาขาศิลปกรรม ได้แก่ ด้านงานประดิษฐ์ ด้านหัตถกรรม ด้านดนตรี (นาฏศิลป์ และการละเล่นพื้นบ้าน) สาขาสาธารณสุข ได้แก่ ด้านการสืบสานตำราสมุนไพร ด้านการนวดแผนโบราณ เป็นต้น

2.3 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการสืบทอดองค์ความรู้ในการดำรงชีวิตของคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ที่เกิดจากประสพการณ์ที่สั่งสมมา ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสำคัญ ดั่งนักวิชาการหลายท่านได้สรุปดังนี้

อนงค์ศิริ วิชาลัย (2552: 81) ได้สรุปความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นดังนี้

1. เป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่า เพราะเกิดจากการคิดค้นแก้ปัญหา สังคม ปมเพาะด้วยประสบการณ์มานาน
2. เป็นแนวทางในการดำรงชีวิต ที่ถ่ายทอดให้ลูกหลานสืบต่อกันมาเพื่อความอยู่รอดของแต่ละท้องถิ่น
3. เป็นแนวทางแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตที่ควรเจริญรอยตามบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม
4. เป็นการสร้างความรัก ความผูกพันภายในครอบครัว ทำให้สังคมชุมชนท้องถิ่นเกิดสันติสุข
5. ช่วยพัฒนาการดำเนินชีวิตให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
6. สามารถนำมาพัฒนา ปรับปรุงและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน
7. เป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับชนรุ่นหลัง ที่ควรภาคภูมิใจและนำไปศึกษาเรียนรู้ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสถานศึกษาและชุมชน
8. เป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์และคงใช้เพื่อเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น และประเทศชาติสืบไป

นิคม ชมพูลง (2548: 8) ให้ความเห็นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญต่อสังคมมากมายหลายประการดังนี้

1. ทำให้เกิดความสงบสุขทั้งในชุมชน หมู่บ้าน หรือในส่วนตัวของชาวบ้านเอง และสามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนามาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม
2. ทำให้คนในชุมชนพึ่งตนเองได้ ไม่ว่าจะเส้นทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี ในการลดการพึ่งพาตนเองจากสังคมภายนอก
3. ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสังคม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน และช่วยปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตคนไทยให้เหมาะสมตามยุคสมัย
4. ใช้ในการกำหนดแนวทางการทำงานของกลุ่มบุคคลหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ให้สอดคล้องและผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน
5. ทำให้ผู้เรียนรักจักท้องถิ่น รักและภาคภูมิใจในท้องถิ่น เป็นการเชื่อมโยงความรู้ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้ใหม่

2.4 กระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ มีวิธีการดังนี้ (เรไร ไพรวรรณ, 2548: 20 – 23)

2.4.1 การลองผิดลองถูก มนุษย์สะสมความรู้ความเข้าใจจากประสบการณ์ การลองผิดลองถูกแล้วถ่ายทอดส่งต่อให้ลูกหลานเผ่าพันธุ์ของตน นานๆ เข้าสิ่งที่ประพฤติปฏิบัติหรือห้ามประพฤติปฏิบัติก็กลายเป็นจารีตประเพณี หรือข้อห้ามใน “วัฒนธรรม” ของคนกลุ่มนั้น กาลเวลาล่วงไปมนุษย์อาจลืมเหตุผลที่มาของธรรมเนียมปฏิบัติไปแล้ว รู้แต่ว่าในสังคมของตนเองประพฤติปฏิบัติเช่นนั้นจึงจะอยู่รอดปลอดภัย หรือแก้ไขป้องกันปัญหาได้ ความรู้และประสบการณ์เหล่านี้ได้รับการทดสอบอยู่ตลอดเวลาในการดำเนินชีวิต บ่อยครั้งภูมิปัญญาเหล่านั้นใช้การต่อไปไม่ได้ เพราะเหตุ

2.4.2 ลงมือกระทำจริง มนุษย์เรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำจริงในสถานการณ์สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่จริง เช่น ชาวอีสานเรียนรู้ที่จะเสาะแสวงหาแหล่งดินดำน้ำชุ่มเป็นที่ทำกิน หรือชุดสระไ้เป็นบารายรอบทิวสถานเพื่อเลี้ยงชุมชน ชาวภาคกลางเรียนรู้ที่จะอยู่กับภาวะน้ำหลาก น้ำท่วม น้ำลัด ด้วยการปลูกเรือนใต้ถุนสูง เป็นต้น การเรียนรู้และสะสมประสบการณ์ต่างๆ ไว้ในสถานการณ์จริง ปฏิบัติจริง แล้วส่งต่อไปยังรุ่นลูกหลานแบบค่อยเป็นค่อยไปและได้กลายเป็นธรรมเนียมประเพณี หรือวิถีปฏิบัติ

2.4.3 การสาธิตวิธีการ การสั่งสอนด้วยการบอกเล่า การถ่ายทอดความรู้ด้วยการทำจริงได้พัฒนาจนเป็นการส่งต่อ แก่คนรุ่นหลังด้วยการสาธิตวิธีการ การสั่งสอนด้วยการบอกเล่า ในรูปของเพลงกล่อมเด็ก สุภาษิต คำพังเพย และการสร้างองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์ ซึ่งโดยทั่วไปการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชาวบ้านทุกภูมิภาคจะนิยมสอนด้วยวิธีการสาธิตวิธีการ และสอนด้วยการบอกกล่าวด้วยวาจา ในกรณีที่เป็นศิลปะหรือวิทยาการระดับที่มีความซับซ้อนหรือลึกซึ้งจึงจะใช้วิธีลายลักษณ์ในรูปของตำรา เช่น ตำรายา ตำราปลูกบ้าน ตำราโหราศาสตร์ หรือผูกเป็นวรรณกรรมคำสอน ภาษิต คู่มือ แผนที่ นิทาน เป็นต้น สุดท้ายจะสะดวกและเห็นว่าสอดคล้องกับพื้นฐานของชาวบ้าน เหตุปัจจัยที่อยู่ในการรับรู้ของคนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมในบางกรณีความรู้ที่สั่งสมไว้อาจถดถอยหรือสูญหายได้

2.4.4 การเรียนรู้โดยพิธีกรรม ในเชิงจิตวิทยาพิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์และมีอำนาจโน้มน้าวให้คนที่มีส่วนร่วมในพิธีกรรมรับเอาคุณค่าและแบบอย่างพฤติกรรมที่ต้องการเน้นเข้าไว้ในตัว เป็นการตอกย้ำความเชื่อ กรอบศีลธรรมจรรยาของกลุ่มชน และความคาดหวังโดยไม่ต้องการจำแนก แจกแจงเหตุผลแต่ใช้ศรัทธา ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์และพิธีกรรม เป็นการสร้างกระแสความเชื่อ และปัญญาเหล่านั้น แต่จะเน้นผลที่เกิดต่อสำนึกของผู้มีส่วนร่วมเป็นสำคัญ ดังนั้นพิธีสืบชะตาแม่น้ำ สืบชะตาเมือง บวชต้นไม้ บวชป่า พิธีอุปสมบท พิธีบังสุกุล พิธีสู่ขวัญในโอกาสต่างๆ จึงเกิดผลทางใจแก่ผู้ร่วมพิธี และมีผลในการวางบรรทัดฐานความประพฤติ ตลอดจนควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมเป็นอย่างมาก รวมทั้งตอกย้ำความสำคัญคุณค่าทางสังคมอย่างมีพลังด้วย พิธีกรรมจึงไม่ใช่เรื่องเหลวไหลหรือมง่าย แต่เป็นกรรมวิธีในทางวัฒนธรรมที่มีผลในการปลูกฝัง บ่มเพาะความเชื่อ คุณค่า และแนวทางความประพฤติที่พึงประสงค์ตลอดมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมประเพณี แม้แต่ในสังคมสมัยใหม่ที่นับถือความเป็นเหตุเป็นผลต่อกันทางสรรพสิ่ง และให้ความสำคัญต่อข้อมูลเชิงประจักษ์ พิธีกรรมยังมีคุณค่าต่อการเรียนรู้ทางจิตวิญญาณ เพราะมนุษย์ยังคงเป็นมนุษย์ที่มีได้อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ฝ่ายเดียว

2.4.5 ศาสนา หลักธรรมคำสอน ศิล และวัตรปฏิบัติ ตลอดจนพิธีกรรมและกิจกรรมทางสังคมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในเชิงการเรียนรู้ล้วนมีส่วนตอกย้ำภูมิปัญญาที่เป็นอุดมการณ์แห่งชีวิต ให้กรอบและบรรทัดฐาน ความประพฤติและให้ความมั่นคงอบอุ่นทางจิตใจเป็นที่ยึดเหนี่ยว แก่คนในการเผชิญชีวิตบนความไม่แน่นอน อันเป็นสัจธรรมอย่างหนึ่ง สถาบันศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อ

2.4.6 การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ การถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างกลุ่มคนที่แตกต่างกันทั้งในทางชาติพันธุ์ ถิ่นฐานทำกิน รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนกับคนต่างวัฒนธรรม ทำให้กระบวนการเรียนรู้ขยายตัว มีความคิดใหม่ วิธีการใหม่เข้ามาผสมกลมกลืนบ้าง ชัดแย้งบ้าง แต่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย กว้างขวางทั้งด้านสาระ รูปแบบ และวิธีการ กระบวนการเรียนรู้ของคนในสังคมไทยจึงเป็นพลวัตโลดโผนกว่าเดิม ส่วนหนึ่งไปกับกระแสเทคโนโลยี ข้อมูล ข่าวสาร อันทันสมัย ส่วนหนึ่งไปกับโลกกายภาพ หรือธรรมชาติแวดล้อม และอีกส่วนหนึ่งมุ่งเน้นไปกับจิตวิญญาณ ขณะเดียวกันก็มีการกระจายเครือข่าย และการขยายตัวของการเรียนรู้ กว้างขวางและหลากหลาย สังคมไทยจึงกลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีทางเลือก ให้แสวงหามากมายไม่รู้จบ และมีเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ ที่มีภูมิปัญญาทั้งเก่าและใหม่ให้พิจารณาอยู่อย่างเอนกอนันต์

2.4.7 การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการเรียนรู้อีกลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในสังคมไทย จะเห็นได้จากการแสวงหาความมั่นคงทางจิตใจในหมู่คนที่มีความเชื่อที่ต้องเสี่ยงโดยการบูชาเจ้าแม่กวนอิม เสด็จพ่อ ร.5 พระพรหม และการทรงเจ้าเข้าผี ซึ่งมีอยู่ดาษดื่น เพื่อขอลาภผลหรือแก้วิกฤติการณ์ในชีวิต หรือการรักษาโรคร้ายไข้เจ็บด้วยการผสมผสานการแพทย์สมัยใหม่กับสมุนไพร และการรักษาทางใจจากหมอเมืองและพระสงฆ์ การให้หมอดูทำนายทายทักโชคชะตาในยามมีทุกข์ ขาดความมั่นใจในตนเองเหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ที่เห็นได้ทั่วไปเกี่ยวกับการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมในสังคมไทยที่มีปัญหา มีวิกฤติการณ์ท่ามกลางความสับสนซับซ้อนทางสังคมยิ่งกว่าในอดีตที่ผ่านมา และการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่ย่อมมีได้ทั้งได้ผลและไม่ได้ผล สร้างสรรค์และไม่สร้างสรรค์

2.4.8 ครูพักลักจำ เป็นกระบวนการเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่งที่มีมาแต่เดิม และจะยังมีอยู่ต่อไป วิธี “ครูพักลักจำ” เป็นการเรียนรู้ในทำนองแอบเรียน แอบเอาอย่าง แอบลองทำตามแบบอย่างที่ได้สัมผัสเจออยู่เจียบๆ แล้วรับเอามาเป็นของตนเองเมื่อสามารถทำได้จริง วิธีนี้ดูเผินๆ เป็นเหมือนการลักขโมยสิ่งที่เป็นภูมิปัญญาของผู้อื่น แต่ในความหมายที่เข้าใจกันคือ เป็นวิถีธรรมชาติธรรมดาของคนในการเรียนรู้จากผู้อื่น ในชีวิตจริงของทุกคนจะมีพฤติกรรมครูพักลักจำอยู่ไม่มากนัก และถ้ายอมรับนับถือกันว่าวิธีการเรียนรู้ที่ดูประหนึ่งไม่สำคัญนี้มีคุณค่าสูง มีความเป็นธรรมชาติ นิสัยมนุษย์ และเป็นทางเลือกความรู้ทางหนึ่งที่มีประสิทธิภาพก็จะเป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่ผลดีอีกทางหนึ่ง โดยนัยดังกล่าวนี้ครูพักลักจำเป็นคนละเรื่องกับการขโมยลิขสิทธิ์ทางปัญญาที่มีปัญหาอยู่ในปัจจุบัน

2.5 การสืบทอดและการพัฒนาภูมิปัญญา

วารี หอมอุดม (2553: 37) พูดถึงคุณค่าของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยการสืบทอดและการพัฒนาภูมิปัญญาเปรียบเสมือนสายใยของความผูกพันที่ส่งต่อกับบรรพบุรุษมายังคนรุ่นหลัง แต่ความผูกพันที่แสดงถึงความเป็นไทยนี้กำลังจะถูกกลืนไปในกระแสโลกา

ยูพา สัมสิริอำนาจศักดิ์ (2551:42) พูดถึง การถ่ายทอดภูมิปัญญาเป็นการสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่ ปู่ ย่า ตา ยาย ภูมิปัญญาของไทยเกิดจากความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตของชาวบ้าน เช่นการทำมาหากิน ความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่ได้คิดหาวิธีในการเอาของจากธรรมชาติมาสร้างดัดแปลงให้เป็นเครื่องมือในการทำมาหากินของชาวบ้านในที่นี้จะยกตัวอย่าง เช่น เครื่องมือดักปลา (หลี่) ของคนลาวใต้ซึ่งในการทำหลี่ของคนลาวใต้นั้นมีการสืบทอดกันยาวนาน คนกับคน คือในการทำหลี่ต้องอาศัยแรงงานจากคน ต้องมีความกล้าที่จะเสี่ยงต่อสภาพภูมิอากาศต่างๆต้องมีความอดทนและรอเวลาเพราะต้องใช้เวลาในการสร้างหลี่ คนกับธรรมชาติในการสร้างหลี่นั้นต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเพราะการสร้างหลี่ทุกครั้งต้องอาศัยน้ำต้นไม้ ฝน เพราะสิ่งเหล่านี้ต้องพึ่งพิงกันถึงจะสมบูรณ์ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ก่อนที่จะสร้างหลี่ต้องมีการเซ่นไหว้ก่อนเพื่อที่จะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในที่นั้นๆเป็นการขออนุญาตในการทำหลี่เพื่อความปลอดภัยของทุกคนที่มาร่วมกันทำหลี่โดยปราศจากอันตรายและทุกคนกับมาอย่างปลอดภัย

(http://www.gotoknow.org/profiles/users/som_social_study)

พระครูวินัยประจักษ์ (2545: 23-25) พูดถึง การสืบทอดและการพัฒนาภูมิปัญญาและมีปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการสืบทอดพัฒนาภูมิปัญญา มีดังนี้ (1) ความรู้เดิมในเรื่องนั้นๆ มาผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่ได้รับ (2) การสั่งสม การสืบทอด ของความรู้ในเรื่องนั้น(3) ประสบการณ์เดิมที่สามารถเทียบเคียงกับเหตุการณ์หรือประสบการณ์ใหม่ได้ (4) สถานการณ์เดิมที่มั่นคงหรือมีปัญหาที่ยังหาทางออกยังไม่ได้ (5) รากฐานทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมและความเชื่อ ทั้ง 5 ประการนี้ที่ปัจจัยเกื้อหนุนให้ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ ภูมิปัญญาชาวบ้านมีลักษณะเฉพาะกล่าวคือ ภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องของการใช้ความรู้ (knowledge) ทักษะ (skill) ความเชื่อ (belief) และพฤติกรรม (behavior) ภูมิปัญญาไทยแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติภูมิปัญญาไทยเป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต ภูมิปัญญาไทยเป็น

สามารถ จันทร์สุริย์ (อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 2534: 89 - 90) กล่าวว่า การสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านความรู้และประสบการณ์เพื่อการดำรงชีพของชาวบ้าน ย่อมถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งด้วยวิธีการต่างๆ ที่แตกต่างกันออกไปตาม สภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น การถ่ายทอดเชื่อมโยงภูมิปัญญาชาวบ้านโดยมีรากเหง้าพื้นเพเดิมที่ มั่นคงและมีเอกลักษณ์ ย่อมสามารถขยายผลได้ดีกว่าการเริ่มใหม่ทั้งหมดโดยขาดฐานรากเหง้าอัน มั่นคง เช่นเดียวกับการติดตามหรือต่อยอดมะม่วงหรือไม้ผลอื่นๆ ซึ่งเกษตรกรผู้ชำนาญย่อมจะเลือก ลำ ตันที่มีรากเหง้าหรือรากแก้วอันมั่นคงก่อนเป็นอันดับแรก แล้วนำมาต่อยอดติดตาม หรือเสียบกิ่ง ขยาย ให้เป็นพันธุ์ใหม่ต่างๆที่แข็งแรง เปรียบเสมือนการสืบทอดภูมิปัญญาที่กำลังกล่าวถึงอันได้แก่นั้น การ ถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านมีทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยทั่วไปจะปรากฏให้เห็นชัดเจนในด้านการ ถ่ายทอดให้แก่เด็กและผู้ใหญ่

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541: 117 - 118) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

1. การจัดประสบการณ์ตรงในรูปแบบต่างๆ ให้กับผู้ที่มารับการถ่ายทอดให้เกิดการ ปฏิบัติจริง โดยเฉพาะวัยเด็ก ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายท่านเห็นตรงกันว่าวัยเด็กเป็นวัยที่สำคัญ ต้องถ่ายทอดและปลูกฝังให้พวกเขาได้ปฏิบัติจริง เชิญวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมายที่ สถาบันและองค์กรต่างๆ จัดขึ้น
2. เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมายที่สถาบันและองค์กรต่างๆ จัด ขึ้น
3. ถ่ายทอดผ่านสื่อประเภทต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ตาม เงื่อนไขและโอกาสที่มีเหล่านี้ เป็นต้น
4. การถ่ายทอดภูมิปัญญาในรูปของสื่อการบันเทิง โดยสอดแทรกในกระบวนการ และเนื้อหาหรือคำร้องของบันเทิง เช่น ในคำร้องของลิเก ตะลุงของภาคใต้ กลอน คำสอยของภาค อีสาน เป็นต้น คำร้องเหล่านี้จะกล่าวถึงประวัติของท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น คติ ธรรมคำสอนของศาสนา การเมือง การปกครอง การประกอบอาชีพ การรักษาโรคพื้นบ้านรวมทั้งการ ปฏิบัติตามจารีตประเพณีต่างๆ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541: 91 - 92) ได้ศึกษากรณีศึกษาชุมชน ภาคกลาง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่ากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมีวิธีการดังนี้

1. การถ่ายทอดแบบตัวต่อตัว เป็นวิธีการถ่ายทอดโดยบอกกล่าวแก่ญาติสนิทกัน เพื่อนสนิทหรือเป็นลูกหลานที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน จะไม่ยอมถ่ายทอดให้กับคนอื่นที่ไม่ใช่ญาติ หรือเพื่อนสนิท ความรู้ต่างๆ ชาวบ้านถือว่าเป็นความลับที่คนอื่นจะรู้ไม่ได้ เช่นความรู้เรื่องการเกษตร การปลูกพืชพันธุ์ใหม่ เทคโนโลยีการดูแลรักษาให้ได้ผลผลิตดีมีราคาสูง เป็นต้น

2. การทดลองปฏิบัติโดยซักถามคนอื่น เป็นการถ่ายทอดความรู้ และมีความเสี่ยงสูง เนื่องจากผู้ทดลองต้องลองผิดลองถูก และทำให้ไม่ประสบผลสำเร็จ

3. การทดลองปฏิบัติโดยการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันคว่ำจากเอกสารซึ่งพบว่าวิธีนี้
ประสบความสำเร็จดีกว่าการทดลองทำตามคนอื่นโดยขาดความรู้และประสบการณ์

4. การถ่ายทอดโดยวิธีการรวมกลุ่ม เป็นวิธีการขยายผลได้ดีและแพร่หลายทั่วไป
เป็นวิธีการถ่ายทอดที่ทำให้ทุกคนมีส่วนร่วม โดยเฉพาะในชุมชนหนองบัวหลวงประสบความสำเร็จเป็น
อย่างดี ทั้งนี้เพราะมีผู้นำดี ชาวบ้านสามัคคีกันกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นจึงประสบความสำเร็จ

สรุปได้ว่าภูมิปัญญาเป็นความรู้และประสบการณ์เพื่อการดำรงชีพของชาวบ้านคุณค่า
ของภูมิปัญญาและการสืบทอดเปรียบเสมือนสายใยของความผูกพันที่ส่งต่อกันจากรุ่นสู่รุ่น
หลังแต่ความผูกพันที่แสดงถึงความเป็นไทยนี้กำลังจะถูกกลบเกลื่อนไปในกระแสโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะ
ในเด็กและเยาวชนเพื่อให้ตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาไทยจะต้องมีการปลูกฝังและส่งเสริมสถาบัน
ครอบครัวให้เข้ามาเป็นสถาบันหลักในการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาไทยเพื่อที่จะให้ภูมิปัญญาไทย
ดำรงอยู่ได้

ตอนที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 ตำบล แต่ละตำบลแบ่ง
ออกเป็น หมู่บ้านรวม 83 หมู่บ้านประกอบด้วยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 7 แห่ง คือ เทศบาล
ตำบลบางพลี องค์การบริหารส่วนตำบลบางพลีใหญ่ องค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว องค์การ
บริหารส่วนตำบลบางปลา องค์การบริหารส่วนตำบลบางโฉลง องค์การบริหารส่วนตำบลบางราชา
เทวะ และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปรือ มีอาณาเขตติดต่อคือ ทิศเหนือ ติดต่อกับเขต
ลาดกระบัง (กรุงเทพมหานคร) ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอบางเสาธง มีถนนเข้าวัดหัวคู้ คลอง
หนองงูเห่า คลองบางนา ถนนวัดศรีวารีน้อย คลองเสาระหงษ์ คลองสำโรง คลองโกงประทุน คลอง
ลาดหวาย และคลองโกงประทุนเป็นเส้นแบ่งเขต ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอบางบ่อและอำเภอมือง
สมุทรปราการ มีคลองโกงประทุนและคลองสามเป็นเส้นแบ่งเขต ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอมือง
สมุทรปราการ เขตบางนา และเขตประเวศ (กรุงเทพมหานคร) มีคลองบางเหี้ยน้อย คลองบางกระบือ
คลองกุ่มพารา คลองทับนาง คลองสำโรง คลองหนองกระทู้ คลองบางนา คลองสาหร่าย คลองหนอง
ตาต้า คลองปลัดเปรียง คลองต้นตาล แนวคั่นนาแบ่งเขตระหว่างกรุงเทพมหานครกับจังหวัด
สมุทรปราการ คลองอาจารย์เกตุ คลองสลุด คลองปากน้ำ คลองสิงห์โต คลองชันแตก และคลองตา
ทุกเป็นเส้นแบ่งเขต (สารานุกรมวิกีพีเดีย, 2560)

อำเภอบางพลีเป็นอำเภอหนึ่งที่มีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นหลากหลายสาขาที่ส่วน
ใหญ่ดำเนินชีวิตตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งสาขาศิลปกรรม ด้านหัตถกรรม งาน
ประดิษฐ์ สาขาเกษตรกรรม ด้านอาหารและการประดิษฐ์เครื่องนุ่งห่ม สาขาสาธารณสุข ด้านสมุนไพร
ต่างๆ รวมทั้งด้านศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งแหล่งเรียนรู้เหล่านี้ ถือเป็นแหล่งเรียนรู้
ของทั้งผู้สอนและผู้เรียน ใช้เพื่อการสืบค้นข้อมูล และใช้ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งแหล่งเรียนรู้
ดังกล่าวยังไม่ได้มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบโดยข้อมูลของแหล่งเรียนรู้แต่ละแห่งก็อยู่กันกระจัด
กระจาย ทำให้ในบางครั้งอาจเข้าถึงข้อมูลแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ได้ยาก การเชื่อมโยงข้อมูลของแหล่ง
เรียนรู้ต่างๆ ก็มีน้อย ซึ่งทำให้ผู้ที่ต้องการสืบค้นข้อมูลไม่สามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูลได้อย่างเต็มที่

ภูมิปัญญาท้องถิ่นอำเภอบางพลี

อำเภอบางพลี มีชุมชนดั้งเดิมที่เป็นแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น มีผู้ทรงภูมิปัญญาหลากหลายสาขา ทั้งสาขาศิลปกรรม ด้านหัตถกรรม งานประดิษฐ์ สาขาเกษตรกรรม ด้านอาหารและการประดิษฐ์ สาขาสาธารณสุข ด้านสมุนไพรต่างๆ รวมทั้งด้านศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ดังตัวอย่างของภูมิปัญญาท้องถิ่นของอำเภอบางพลี ที่ยกมาเป็นสังเขปดังนี้

1. ปลาสดิตแดดเดียว

ปลาสดิต เป็นปลาที่นิยมนำมาทำปลาสดิตแดดเดียว ตากแห้ง เป็นของขึ้นชื่อของอำเภอบางพลีจังหวัดสมุทรปราการ เพราะเนื้อปลาจะมีความมัน รสชาติอร่อยกว่าปลาสดิตที่ถิ่นอื่น ปัจจุบันจะมีผู้ประกอบการอาชีพทำปลาสดิตลงน้อยลงมาก เพราะส่วนใหญ่ผู้นำที่ดินขายให้นายทุนทำบ้านจัดสรรกันมาก ความสำคัญของปลาสดิต ไม่ใช่แค่การทำมาหากินเพื่ออยู่ แต่เป็นศาสตร์และศิลป์ในการสร้างสรรค์อาหารที่อร่อยถูกปาก มีความหลากหลายในรสชาติ มีขั้นตอนและกรรมวิธีการปรุง ในขณะเดียวกันก็มีประโยชน์ มีคุณค่าทางจิตใจ และสะท้อนถึงความเป็นอยู่ รสนิยมในการกินของคนไทย

2. ละครชาตรี

ละครชาตรี ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี มีหลากหลายคณะซึ่งแต่ละคณะได้มีการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย ผสมผสานละครหลายประเภทไว้ด้วยกันไม่ว่าจะเป็นละครนอก ลิเก รวมถึงการร้องเพลงลูกทุ่ง ก่อนการแสดงไม่มีการรำซัดหน้าบท หรือรำซัดไหว้ครูและไม่มีพิธีกรรมที่กระทำก่อนการแสดงที่กระทำก่อนการแสดงละครชาตรีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างโรง แต่เป็นการทำตามแบบที่ประยุกต์จากโบราณมามากตามความนิยมของผู้ชม และเพื่อความสะดวกประหยัดเวลาได้ลดพิธีการ ที่ซับซ้อนตามแบบโบราณมานานแล้ว

การแสดงเรื่องราวจะนำเสนอด้วยการร้อง และการเจรจา ส่วนการรำเป็นลีลาที่เสริมเข้ามาให้สวยงามแต่ไม่ได้สื่อความหมายหรือสื่อเรื่องราว เพราะการนำเสนอเรื่องราวที่แสดงให้กับผู้ชมได้ทราบจะอยู่ที่บทเจรจาเป็นหลัก ส่วนบทร้องเป็นเนื้อหาเดียวกับบทเจรจา บทเจรจาจะไม่ได้กำหนดไว้เป็นมาตรฐานที่แน่นอนแต่จะขึ้นอยู่กับประสบการณ์และความสามารถของนักแสดงแต่ละคนในการ

สถานศึกษาในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

อำเภอบางพลี มีสถานศึกษาหลายระดับทั้งระดับในอนุบาล จนถึงระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดสถานศึกษาดังนี้ (สารานุกรมวิกิพีเดีย สืบค้นวันที่ 12 พฤศจิกายน 2560)

โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 6

1. โรงเรียนบางแก้วประชาสรรค์
2. โรงเรียนบางพลีราษฎร์บำรุง
3. โรงเรียนพูลเจริญวิทยาคม
4. โรงเรียนราชวินิตบางแก้ว ในพระบรมราชูปถัมภ์
5. โรงเรียนราชวินิตสุวรรณภูมิ

โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการเขต 2

มีจำนวนโรงเรียนรวมทั้งสิ้น 71 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสุเหร่าคลองใหม่ โรงเรียนเฉลิมมณีฉายวิทยาคาร โรงเรียนวัดมงคลโคธาวาส โรงเรียนวัดสร้างโคก โรงเรียนวัดสว่างอารมณ์ โรงเรียนวัดสี่ลิ่ง โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 71 โรงเรียนวัดปานประสิทธิ์าราม โรงเรียนบ้านท้องคุ้ง โรงเรียนวัดนิยมยาตรา โรงเรียนตลาดคลองสวน โรงเรียนคลองกระแชงเตย โรงเรียนคลองพระยานาคราช โรงเรียนวัดสุคันธาวาส โรงเรียนวัดค้อลาด โรงเรียนคลองหลุมลึก โรงเรียนคลองสะบัดจาก โรงเรียนปากคลองชวดใหญ่ โรงเรียนวัดบางบ่อ โรงเรียนอนุบาลชุมชนบางบ่อ (ศุภพิพัฒน์รังสรรค์) โรงเรียนคลองกันยา โรงเรียนวัดบางพลีน้อย โรงเรียนวัดเกาะแก้ว โรงเรียนวัดนาคราช โรงเรียนธรรมศรีสุวรรณดิษฐ์ โรงเรียนวัดโคธาราม โรงเรียนวัดลาดหวาย โรงเรียนวัดบางเพรียง โรงเรียนตลาดบางพลีน้อย โรงเรียนคลองบ้านระกาศ โรงเรียนวัดบางนางเพ็ง โรงเรียนชุมชนวัดบ้านระกาศ โรงเรียนตลาดปากคลองเจ้า โรงเรียนวัดกาหลง โรงเรียนวัดเป็รงราษฎร์บำรุง โรงเรียนคลองปลัดเปรียง โรงเรียน

โรงเรียนสาธิตสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

1. โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี สมุทรปราการ

โรงเรียนเอกชน

1. โรงเรียนเทคโนโลยีบริหารธุรกิจสมุทรปราการ

2. โรงเรียนไทย- ใต้หวัน(บีดีไอ)เทคโนโลยี

3. โรงเรียนประภามนตรี 3

4. โรงเรียนสันต์เสริมวิทย์

5. โรงเรียนสาธิตบางนา

6. โรงเรียนสารสาสน์วิเทศสุวรรณภูมิ

7. โรงเรียนสุวรรณภูมิเทคโนโลยีและบริหารธุรกิจ

สถานศึกษาระดับอุดมศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี สมุทรปราการ

ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางในการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ

เศรษฐกิจพอเพียง (sufficiency economy) หมายถึง เศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน เศรษฐกิจแบบนี้มีความต้องการตอบสนองความต้องการด้วยผลผลิตจากธรรมชาติเป็นสำคัญ จึงอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติมากที่สุด ซึ่งรวมไปถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เช่นมีความรู้คู่คุณธรรม ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีไม่น้อยเกินไป ไม่มากเกินไป หรือไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่งและต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ความมีเหตุผล หมายถึง ทุกการตัดสินใจ คือการลงทุนต้องเป็นไปอย่างมีเหตุมีผลคำนึงถึงเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องและผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมที่จะเผชิญผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก ซึ่งต้องมีเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการคือ การมีความรู้และการมีคุณธรรม ซึ่งการมีความรู้ หมายถึง มีความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวังในการนำความรู้วิชาการเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการปฏิบัติ ส่วนการมีคุณธรรม หมายถึง มีความ

ถวัลย์ มาศจรัส (2546: 38 - 39) ความพอเพียง หมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

เกษม วรวรรณ ณ อยุธยา (2550: 6 - 7) ให้ความหมายว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ ความมีเหตุผล มีคุณธรรม สร้างภูมิคุ้มกัน ความพอประมาณ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญานามธรรม เป็นหลักคิด หลักการที่มีการประมวล สังเคราะห์ขึ้นมาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ที่มาที่ไป ความหมายของชีวิตและสังคม

กรมวิชาการ (2546: 160) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการคือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหารได้ทั้งสิ่งแวดล้อมและได้ทั้งเงิน
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็งจะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
5. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและการปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรมหมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง
7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่ুবวาบ เดี่ยวจนเดี่ยวรวยแบบกะทันหัน เดี่ยวตกงานไม่มีกินไม่มีใช้ ถ้าเป็นแบบนี้ประชาชนมนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวนที่เร็วเกินจึงสุขภาพจิตเสีย เครียด เพี้ยน รุนแรง เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพจิตดี

เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน กำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพและที่สำคัญไม่หลงใหลในวัตถุนิยมมีอิสรภาพ เสรีภาพไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด หันมายึดทางสายกลางในการดำรงชีวิต เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นพื้นฐานของความมั่นคงในการดำรงชีวิต ส่งผลให้สามารถใช้หลักการพึ่งตนเองได้ โดยยึดหลักสำคัญ 5 ประการ คือ (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2543: 3)

1. ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พักพิงของตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติ โดยรวม เอื้ออาทร ประนีประนอม และเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง
2. ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแกร่ง เป็นอิสระ อยู่บนพื้นฐานของเมตตาธรรม
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ใช้และจัดการอย่างชาญฉลาด พร้อมหาทางเพิ่มคุณค่าโดยยึดอยู่บนหลักของความยั่งยืน
4. ด้านเทคโนโลยี เลือกใช้เฉพาะสิ่งที่สอดคล้องกับ ความต้องการและสภาพแวดล้อม และการพัฒนาเทคโนโลยีของเราด้วย
5. ด้านเศรษฐกิจ ยึดหลักความพออยู่ พอกิน พอใช้ หลังจากนั้นคิดหารายได้เพิ่มใน ลักษณะค่อยเป็นค่อยไป หลีกเลี่ยงการก่อหนี้และลดความเสี่ยง

ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมนั้น ได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์, 2527 (อ้างถึงใน ชินรัตน์ สมสืบ, 2539: 16) ให้ความหมายการมีส่วนร่วม หมายถึง การทำงานร่วมกับกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความร่วมมือร่วมใจโดยกระทำการดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพคือถูกจังหวะและเหมาะสมกับทั้งกระทำการงานดังกล่าวด้วยความรู้สึกผูกพันให้ประจักษ์ว่าเชื่อถือได้แสดงว่าการมีส่วนร่วมเป็นผลของความร่วมมือร่วมใจ การประสานงานและความรับผิดชอบ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2540: 28-30) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมดังนี้ การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชน พัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการและควบคุม การใช้และการกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะ สมาชิกของสังคม การมีส่วนร่วมในความหมายนี้เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวทางการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชน พัฒนาการรับรู้ สติปัญญาและความสามารถในการตัดสินใจ กำหนดชีวิตของตนด้วยตนเอง และในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้น ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในช่วงต่าง ๆ ของกระบวนการพัฒนาดังนี้

- ร่วมในการค้นหาปัญหาสาเหตุของปัญหาและตัดสินใจเลือกวิธีแก้ปัญหา
- ร่วมปฏิบัติงานในกิจกรรมพัฒนา
- ร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการพัฒนา
- ร่วมประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา

Douglah (1970: 90) กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วม (participation) ว่าเป็นคำที่มีความหมายกว้าง และใช้ในบริบทที่แตกต่างกัน นักการศึกษาใช้คำนี้ในการอ้างอิงถึงการมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ กิจกรรม หรือโครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา นักรัฐศาสตร์ ใช้คำนี้ในความหมายของการเข้าร่วมกับสถาบันทางการเมืองของชุมชน เช่น การไปออกเสียงเลือกตั้ง นักสังคม

Cohen and Uphoff (1977: 6) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในทัศนะของการพัฒนา ชนบทว่า “การมีส่วนร่วมจะต้องประกอบด้วยการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับประชาชน 4 ประการได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่า จะทำอะไร และทำด้วยวิธีการอย่างไร (2) มีส่วนในการดำเนิน โครงการ ตัดสินใจในการให้ทรัพยากรสนับสนุนโครงการและการร่วมมือกับองค์กรหรือกลุ่มกิจกรรม เป็นการเฉพาะ (3) มีส่วนในการแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากโครงการพัฒนา และ (4) มีส่วนใน การประเมินผลโครงการ”

White (1982 อ้างถึงในกรมการพัฒนาชุมชน, 2529: 11) ได้ให้คำจำกัดความว่า การมีส่วนร่วม ร่วมประกอบด้วย 3 มิติด้วยกัน มิติที่หนึ่ง คือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะทำอะไรควรทำ และ ทำ อย่างไม่ไร มิติที่สองมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา การลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ และมิติที่สาม มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงานและยังมีอีกมิติหนึ่งที่น่าจะพิจารณาเป็น มิติที่สี่ คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

Gustavo (1992: 4) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมนั้นโดยปกติทั่วไปเป็นที่เข้าใจกันว่าหมายถึง การเข้าไปมีหน้าที่หรือมีส่วนรับผิดชอบในบางสิ่งบางอย่าง แต่ต่อมากล่าวความหมายของการมีส่วนร่วมมี ความชัดเจนและลึกซึ้งไปกว่าเพียงการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เมื่อการมีส่วนร่วมนี้เชื่อมโยงไปสู่กระบวนการ ในการเข้าไปมีหน้าที่รับผิดชอบของแต่ละบุคคลหรือกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงในภาพรวม

Whang (1981: 91-92) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึงกระบวนการในการเข้าไป ดำเนินงานของบุคคลหรือกลุ่มเพื่อได้สะท้อนถึงความสนใจของตน หรือเพื่อให้การสนับสนุนทางด้านกำลัง งานหรือทรัพยากรต่อสถาบัน/ระบบที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตของพวกเขา

Cohen and Uphoff (อ้างถึงใน จริญญา บรรเทิง, 2548) ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วม เป็น 4 ด้านคือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Participation in Decision-making)
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Participation in Implementation)
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Participation in Benefits)
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in Evaluation)

สำหรับการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆนี้ นักวิชาการสาขาต่างๆมีจุดเน้นของการมีส่วนร่วม แตกต่างกันไปซึ่ง Cohen and Uphoff ได้อธิบายถึงการมีส่วนร่วมดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการตัดสินใจชนิดนี้เป็นศูนย์กลางของการเกิดความคิดที่ หลากหลายมีการกำหนดและประเมินทางเลือกตัดสินใจเลือกเปรียบเทียบได้กับการวางแผนเพื่อนำ ทางที่เลือกมาสู่การปฏิบัติสามารถแบ่งการตัดสินใจนี้ออกเป็น 3 ชนิดคือ

- 1.1 การตัดสินใจช่วงเริ่มต้น (Initial Decisions) เป็นการเริ่มต้นหาความต้องการจาก คนในท้องถิ่นและวิธีการเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการที่สำคัญขั้นตอนนี้มีความสำคัญที่จะเลือกเอา โครงการที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มคนและมีความเป็นรูปธรรมโดยผ่านการใช้กระบวนการตัดสินใจใน ระยะนี้สามารถให้ข้อมูลที่สำคัญของท้องถิ่นและป้องกันความเข้าใจที่อาจจะเกิดขึ้นและเสนอกลยุทธ์

1.2 การตัดสินใจในช่วงดำเนินการ (On-going Decisions) คนในท้องถิ่นอาจไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในช่วงเริ่มต้นแต่ถูกขอร้องให้เข้ามาดำเนินการเมื่อโครงการเข้ามาความสำเร็จในช่วงนี้เกิดขึ้นได้มากกว่าการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในช่วงเริ่มต้นซึ่งโครงการจะต้องค้นหาความต้องการของบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในภายหลังนี้และจัดลำดับความสำคัญของโครงการและวิธีการดำเนินโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม

1.3 การตัดสินใจในช่วงปฏิบัติการ (Operational Decisions) เป็นความเกี่ยวข้องในองค์กรเมื่อโครงการเข้ามามีการเชื่อมโยงโครงการเข้ามาสู่คนในท้องถิ่นมีการรวบรวมขององค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์สำหรับปฏิบัติกิจกรรมในโครงการกรอบที่สมาชิกยึดถือประกอบด้วยการประชุมเพื่อจัดทำนโยบายการคัดเลือกผู้นำที่จะมีอิทธิพลต่อองค์กร

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติคนในท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมในการปฏิบัติแบ่งได้เป็น 3 ชนิดคือ

2.1 การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร (Resource Contribution) สามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบได้แก่แรงงานวัสดุอุปกรณ์และข้อมูลข่าวสารทั้งหมดนี้เป็นแหล่งทรัพยากรหลักที่สำคัญซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่นนำมาใช้เพื่อพัฒนาโครงการการส่งเสริมโดยใช้แรงงานในท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ดีการบริจาคเงินและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆและอื่นๆแสดงให้เห็นทิศทางที่ชัดเจนของการมีส่วนร่วมสิ่งสำคัญของการมีส่วนร่วมนี้คือการรู้ว่าใครเป็นผู้สนับสนุนและทำอะไรโดยวิธีการสมัครใจ การได้รับคำตอบแทนหรือโดยการบีบบังคับการสนับสนุนเรื่องทรัพยากรบ่อยครั้งที่พบว่ามีความไม่เท่าเทียมกันและการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว

2.2 การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงาน (Project Demonstration and Co-ordination) คนในท้องถิ่นสามารถรวมตัวกันในการปฏิบัติงานโดยการเป็นลูกจ้างหรือสมาชิกทีมที่ปรึกษาหรือเป็นผู้บริหารโครงการเป็นสมาชิกอาสาซึ่งทำหน้าที่ประสานงานกิจกรรมของโครงการมีการฝึกอบรมให้รู้เทคนิคการปฏิบัติงานในโครงการสำหรับผู้เข้ามาบริหารหรือประสานงานวิธีนี้นอกจากจะเพิ่มความไว้วางใจให้กับคนในท้องถิ่นแล้วยังช่วยให้เกิดความตระหนักถึงปัญหาของตนเองอีกด้วยอีกทั้งยังทำให้เกิดการสื่อสารข้อมูลภายในและได้รับคำแนะนำซึ่งเป็นปัญหาของคนในท้องถิ่นตลอดจนผลกระทบที่ได้รับเมื่อโครงการเข้ามา

2.3 การมีส่วนร่วมในการขอความร่วมมือ (Enlistment) การขอความร่วมมือไม่จำเป็นต้องมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องแต่พิจารณาจากข้อเท็จจริงที่ว่าผลเสียที่ตามมาหลังจากนำโครงการเข้ามาและผลที่เกิดกับคนในท้องถิ่นที่เข้าร่วมในโครงการ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมานานและมีผลในทางเศรษฐกิจซึ่งไม่ควรมองข้ามไปการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์แบ่งได้ 3 ชนิดคือ

3.1 ผลประโยชน์ด้านวัตถุ (Material Benefits) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของบุคคล เช่นเป็นการเพิ่มการบริโภครายได้และทรัพย์สินแต่สิ่งเหล่านี้อาจจะทำให้การสรุปข้อมูลล้มเหลวได้ซึ่งควรวิเคราะห์ให้ได้ว่าใครคือผู้มีส่วนร่วมและดำเนินการให้เกิดขึ้น

3.2 ผลประโยชน์ด้านสังคม (Social Benefits) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานด้านสาธารณสุขได้แก่บริการหรือความพึงพอใจการสาธารณสุขบุคคลการเพิ่มโครงการพัฒนาท้องถิ่นโดยใช้รูปแบบการผสมผสานเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับคนยากจนจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ทั้งในเรื่องปริมาณการแบ่งผลประโยชน์และคุณภาพบริการและความพึงพอใจ

3.3 ผลประโยชน์ด้านบุคคล (Personal Benefits) เป็นความปรารถนาที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มหรือได้รับการคัดเลือกเข้ามาเป็นความต้องการอำนาจทางสังคมและการเมืองโดยผ่านความร่วมมือในโครงการผลประโยชน์สำคัญที่ได้จากโครงการมี 3 ชนิดคือความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองอำนาจทางการเมืองและความรู้สึกที่ว่าตนเองทำงานมีประสิทธิภาพมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ควรศึกษาผลเสียที่จะเกิดขึ้นตามมาภายหลังด้วยเพราะอัตราการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์มีความแตกต่างกันจะเป็นข้อมูลที่สำคัญในการวางนโยบายหลักที่เกี่ยวข้องว่าจะให้ใครมีส่วนร่วมหากผลที่ออกมาตรงกันข้ามกับความคาดหวังจะได้แก้ไขเพื่อหาแนวทางที่มีความเป็นไปได้ในการวางรูปแบบใหม่

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลเป็นส่วนที่มีการเขียนเป็นรายงานไว้ไม่น้อยสามารถประเมินโครงการได้ 2 รูปแบบคือการมีส่วนร่วมทางตรงและการมีส่วนร่วมทางอ้อมการมีส่วนร่วมในการประเมินผลส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่จากส่วนกลางมากกว่าคนในท้องถิ่นซึ่งทำหน้าที่ประเมินผลด้านงบประมาณความพึงพอใจของบุคคลที่มีต่อโครงการประเมินว่ามีผู้เห็นด้วยกับโครงการหรือไม่ผู้ที่มีส่วนร่วมได้แก่ใครบ้างมีส่วนร่วมโดยวิธีใดมีการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อต่างๆหรือผ่านตัวแทนที่เลือกเข้าไปอย่างไรและทำอย่างไรความคิดเห็นต่างๆจึงจะได้รับการนำไปใช้ประโยชน์

โดยสรุปแล้ว ความหมายโดยทั่วไปของการมีส่วนร่วม หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และรับผิดชอบดำเนินการ ในกิจการใดๆ ที่มีผลกระทบถึงตัวประชาชน

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นงเยาว์ อุทุมพร (2558: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเขตนบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการนำภูมิปัญญามาใช้ มีทั้งการเชิญไปสอนที่สถานศึกษาและพานักเรียนไปศึกษาเรียนรู้ที่บ้านของผู้ทรงภูมิปัญญา และมีหลากหลายกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เชิญไปสอนทั้งในและนอกเวลาเรียน ปัญหาที่พบคือการขาดงบประมาณสนับสนุน การย้ายภูมิลำเนาหรือปิดกิจการ การประสานงาน 2) แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการคือ ควรมีหน่วยงานหลักรับผิดชอบในการจัดรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเชิญผู้เกี่ยวข้องมาทำงานร่วมกันโดยทำเป็นทำเนียบภูมิปัญญาท้องถิ่นเขตนบุรี มีการจัดการความรู้และจัดทำเป็นหนังสือหรือเอกสาร หรือ ซีดี แจก การเผยแพร่ข้อมูลในรูปของเว็บไซต์โดยมีหน่วยงานรับผิดชอบ พร้อมทั้งมีการฝึกอบรมนักเรียน/นักศึกษาเป็นมัคคุเทศก์แนะนำการจัดเป็นงานนิทรรศการภูมิปัญญาท้องถิ่นในทุกปีหรือทุกภาคเรียนร่วมกัน และผู้บริหารสถานศึกษาควรมีนโยบายส่งเสริมหลักสูตรท้องถิ่นในสถานศึกษาอย่างจริงจัง และการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ในสื่อต่างๆ

ศิริลักษณ์ ศรีสมบุรณ์ (2553: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารแหล่งเรียนรู้ในชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี ผลการวิจัย

ทศพร สิทธิธินชัย (2552: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอุ้นเหม้าประชาสรรค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1)สภาพปัจจุบันและปัญหาในการดำเนินการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอุ้นเหม้าประชาสรรค์ สภาพปัจจุบันพบว่า โรงเรียนได้ตระหนักและเห็นคุณค่าในการจัดการแหล่งเรียนรู้ มีนโยบาย แผนการดำเนินงาน และโครงการในการจัดการแหล่งเรียนรู้ ปัญหาที่พบขาดการนิเทศและติดตามการจัดแหล่งเรียนรู้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่องงบประมาณที่จัดสรรให้กับแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ในโรงเรียนยังมีน้อย ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่รับผิดชอบบุคลากรมีภาระงานมากทำให้ไม่มีเวลาในการให้บริการ ยังขาดการสนับสนุนเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ตามงานที่รับผิดชอบ แหล่งเรียนรู้ในภาพรวมมีสภาพแวดล้อมสะอาดและปลอดภัยในการศึกษาหาความรู้ ปัญหาที่พบยังมีห้องโสตทัศนศึกษาเป็นสถานที่ที่ยังไม่เหมาะสมในการฝึกปฏิบัติ 2)แนวทางการดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนประกอบ ด้วยผลที่ได้จากการอบรมเชิงปฏิบัติการการศึกษาดูงานและการประชุมวางแผนปฏิบัติการพัฒนานำมาเป็นแนวทางในการดำเนินโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน 3) ผลการพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ การปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทั้งสภาพและล้อมจำนวนทรัพยากรและคณะกรรมการดำเนินการ อยู่ในระดับมาก

นิตยา เกตุครุฑ (2550: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาไม้ผล ตำบลนาบกก อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนตำบลนาบกก อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อม สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการปลูกไม้ผล ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของจังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สืบสานขนบธรรมเนียม ประเพณี ร่วมกันอย่างกลมกลืนเหนียวแน่น มีกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน เกิดสายสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มอย่างแน่นแฟ้น และยังได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและเอกชนอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นชุมชนที่มีศักยภาพ มีความพร้อมต่อการพัฒนาสู่การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน หัวใจสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ อยู่ที่การสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน เป็นชุมพลังของชุมชนหรือท้องถิ่นเดียวกัน ร่วมกันปลูกจิตสำนึก ซึ่งจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในชุมชนเอง และได้รูปแบบในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการมีส่วนร่วมของชุมชน

เรไร ไพรวรรณ (2548: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน : กรณีศึกษาชุมชน เขตธนบุรี ผลการศึกษาพบว่า จำนวนผู้รู้ภูมิปัญญาในเขตธนบุรีทั้ง 44 ชุมชน มี 297 คน เป็นชายร้อยละ 40.80 หญิงร้อยละ 53.20 มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาร้อยละ 35.02 แขวงที่พบผู้รู้ภูมิปัญญาสูงสุดคือ แขวงบางยี่เรือ ร้อยละ 19.53 ผู้รู้ภูมิปัญญาซึ่งมีอายุ 45 ปีขึ้นไปที่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญามากที่สุดคือ แขวงศิริบุญชัย ร้อยละ 29.79 ผู้ทรงภูมิปัญญาซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยมี 6 คน เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาใน 3 สาขาคือ สาขาศิลปกรรม 4 คนสาขาหัตถกรรมและ

ประกอบ ใจมั่น (2547: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏ เพื่อวิเคราะห์แนวคิดการบริหารจัดการความรู้ พัฒนาระบบบริหารจัดการความรู้ พัฒนาต้นแบบระบบคอมพิวเตอร์เพื่อบริหารจัดการความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิเคราะห์ประสิทธิผลของต้นแบบระบบคอมพิวเตอร์เพื่อบริหารจัดการความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลปรากฏว่าต้นแบบระบบคอมพิวเตอร์เพื่อบริหารจัดการความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการยอมรับว่าเป็นฐานความรู้และศูนย์กลางการเรียนรู้สำหรับอาจารย์ นักศึกษาชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

อรรรณพ ไผ่เอ้ย (2546: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษา เชียงราย, เชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ครูสังคมศึกษาได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1- 3 โดยมีลักษณะที่ครูสังคมศึกษานำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการสอนคือ การเชิญผู้มีความรู้ในภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนในสถานศึกษา การนำนักเรียนเข้าไปเรียนรู้กับผู้มีความรู้ในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นถึงแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยตัวเอง สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้สอน ลักษณะที่ใช้สอนและวิธีที่ใช้ในการสอนจะมีความแตกต่างกันไปตามสาขาวิชา

สุดารัตน์ ชาญเลขา (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันราชภัฏกับชุมชนเพื่อพัฒนาด้านวัฒนธรรม เพื่อศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการศึกษา กับชุมชนในการมีส่วนร่วมเพื่อวางแผนพัฒนาด้านวัฒนธรรมแล้วพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันราชภัฏกับชุมชนในการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาด้านวัฒนธรรม หลังจากนั้นได้ตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันราชภัฏกับชุมชนในฝั่งธนบุรี ผลการวิจัยพบว่าสถาบันอุดมศึกษาควรต้องสนองรับนโยบายของรัฐจากข้อกำหนดตามกฎหมายให้สถาบันการศึกษากระจายอำนาจให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารงานด้านวัฒนธรรม การจัดการศึกษา การจัดทำสื่อปฏิสัมพันธ์วัฒนธรรมของชาติและดำเนินการตามยุทธศาสตร์การพัฒนาวัฒนธรรมด้วยกระบวนการพลังร่วมและความต้องการให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการศึกษา กับชุมชนเพื่อพัฒนาด้านวัฒนธรรมมีทั้งหมด 15 องค์ประกอบและการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบพบว่าชุมชนฝั่งธนบุรีเห็นด้วยกับการนำรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันราชภัฏกับชุมชนมาใช้กับโครงการจัดตั้งศูนย์กรุงธนบุรีศึกษา

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้ประเภทต่างๆ โดยเฉพาะที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สถานศึกษาสามารถนำมาใช้บูรณาการในการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี